

De la necesidad de la erudición

Massilia, Anuario de estudios lecorbusierianos

Rafael Díez Barreñada

■ De la necessitat de l'erudició

Massilia. Anuario de estudios lecorbusierianos

Com indicàvem en aquesta mateixa secció en un número anterior, *ressenyar* equival a "criidar l'atenció sobre alguna cosa". És un sinònim de subratllar, remarcar. Implica també una breu exposició que faci possible el coneixement bàsic de l'objecte assenyalat, gràcies a un raonament que ajudi a contextualitzar aquest objecte, alhora que en justifica l'elecció. Prevé, alerta i incita a l'aproximació a una obra determinada, però també és una manera de dialogar, de mantenir vives les referències comunes que conformen una cultura i la discussió necessària, el debat continu en què es basa el coneixement.

Les línies que segueixen, doncs, haurien de servir per cridar l'atenció sobre una publicació que podria passar fàcilment desapercibuda per a bona part dels arquitectes, tot i que s'hi adreça específicament. És cert que l'aspecte que presenta sembla que s'hagi concebut per a intimidar el lector incipient. Les cobertes són monocromes, el color varia en cadascun dels números —ja que parlem d'una publicació periòdica— i no mostren cap imatge, només l'índex dels articles que inclouen. Tota una declaració d'intencions. El text és el contingut; el text, la paraula, com a mitjà principal de reflexió, exposada sense mediació, sense aparell propagandístic adreçat als sentits, al sentiment. Es tracta d'una excepció en el panorama actual, on preval la immediatesa de les imatges i la seva capacitat per a impactar, la qual cosa, ben sovint, converteix el disseny gràfic en el contingut principal. El model es troba en les revistes clàssiques, en el món de l'edició previ a la fotografia, a la màxima facilitat per a la reproducció d'imatges que s'inicia el segle XX, i en les poques revistes que, dedicades a la reflexió i a un públic en part aliè al món visual, han mantingut sense canvis l'estricta funcionalitat de la portada, com ara la *Revista de Occidente*.

A més, a *Massilia*, l'anuari d'estudis lecorbusierians, davant la compulsió de la novetat en què se'ns vol fer viure per a mantenir una economia basada en el consum accelerat, només hi trobarem, com el seu títol indica, escrits relacionats amb Le Corbusier, un arquitecte mort fa 41 anys, que es reuneixen cada any en l'exemplar corresponent. Les premisses queden exposades a la presentació que se'ns ofereix al primer número, l'única declaració d'intencions publicada:

Massilia era el nom del paquebot en què Le Corbusier va viatjar per primer cop al Nou Món, l'any 1929. Ara és el que hem triat per reunir, en un viatge anual de retorn, escrits i treballs

■ On the need for erudition

Massilia. The yearbook of corbusian studies

As this section indicated in an earlier issue, to review is to draw attention to something. It is a synonym of remarking, underlining. It also involves a brief exposition providing basic knowledge of the object in question, with a reasoning that helps both to contextualize the said object and to justify its choice. It is a warning, an alert or an incitement to approach a given work, but it is also a way of dialoguing, of keeping up the common references that shape a culture and the necessary discussion, the ongoing debate on which knowledge is based.

The aim of this article is to draw attention to a publication that could easily go unnoticed by a large majority of architects, though it is specifically aimed at them. It is true that its appearance seems to be designed to intimidate the incipient reader. The covers are monochrome, varying in colour with each issue, since this is a periodical publication, and there are no images, just the index of the articles included. A true declaration of intent. The text is the content: the text, the word, as the principal means of reflection, exposed with no mediation, with no propaganda machine directed at the senses or sentiment. It is an exception on today's scene, where the immediacy of images and their capacity to impact are paramount, which often makes graphic design the principal content. It takes as its model the classic magazines from the world of publishing before the days of photography, before the maximum facility of reproduction of images that began in the 20th century, and the few magazines, such as *Revista de Occidente*, which, devoted to reflection and to a public that is in part remote from the visual world, have maintained unchanged the strict functionality of the front cover.

Furthermore, in *Massilia*, the yearbook of Corbusian studies, as opposed to the compulsion of the new being imposed on us in order to maintain an economy based on accelerated consumption, we find only, as its name suggests, articles about Le Corbusier, an architect who died 41 years ago, brought together every year in the corresponding issue. Its premises are laid out in the presentation included in the first issue, the only declaration of intentions to be published:

"Massilia was the name of the packet boat on which Le Corbusier first travelled to the new world, in 1929. Now it is the name chosen to bring together, on an annual return journey, various articles and works of miscellaneous origins, but all sharing a single aim and style.

Como se indicaba en esta misma sección en un número anterior, *reseñar* equivale a "llamar la atención sobre algo". Es un sinónimo de subrayar, realzar. Implica también una breve exposición que haga posible el conocimiento básico del objeto señalado, gracias a un razonamiento que ayude a contextualizar dicho objeto a la vez que justifica su elección. Previene, alerta e incita a la aproximación a una obra determinada, pero también es una manera de dialogar, de mantener vivas las referencias comunes que conforman una cultura y la discusión necesaria, el debate continuo en que se basa el conocimiento.

Sirvan, pues, las siguientes líneas para llamar la atención sobre una publicación que con facilidad podría pasar desapercibida a una gran mayoría de los arquitectos, aunque esté específicamente dirigida a ellos. Ciertamente es que su aspecto parece estar pensado para intimidar al lector incipiente. Las cubiertas son monocromas, el color varía en cada uno de los números, ya que estamos hablando de una publicación periódica, y no muestran ninguna imagen, sólo el índice de los artículos que se incluyen. Toda una declaración de intenciones. El texto es el contenido; el texto, la palabra, como principal medio de reflexión, expuesta sin mediación, sin aparato propagandístico que vaya dirigido a los sentidos, al sentimiento. Se trata de una excepción en el panorama actual, donde se prima la inmediatez de las imágenes y su capacidad para impactar, lo que convierte en muchas ocasiones el diseño gráfico en el principal contenido. Su modelo se encuentra en las revistas clásicas, en el mundo de la edición previo a la fotografía, a la máxima facilidad para la reproducción de imágenes que se inicia en el siglo XX, y en las pocas revistas que, dedicadas a la reflexión y a un público en parte ajeno al mundo visual, han mantenido sin cambios la estricta funcionalidad de la portada, como la *Revista de Occidente*.

Además en *Massilia*, el anuario de estudios lecorbusierianos, frente a la compulsión de la novedad en que se nos quiere hacer vivir para mantener una economía basada en el consumo acelerado, sólo encontraremos, como su nombre indica, escritos relacionados con Le Corbusier, un arquitecto muerto hace cuarenta y un años, que se reúnen cada año en el ejemplar correspondiente. Sus premisas quedan expuestas en la presentación que se nos ofrece en el primer número, la única declaración de intenciones publicada:

Massilia fue el nombre del paquebote en el que Le Corbusier viajó por primera vez al Nuevo Mundo, en 1929. Ahora

▲
Massilia 2002,
Massilia 2003,
Massilia 2004,
Massilia 2004 bis,
Massilia 2005.

diversos, de procedències heterogènies, però tots ells amb un mateix objectiu i estil.

L'objectiu és tractar de comprendre l'obra de Le Corbusier, potser l'arquitecte que millor ha representat l'esforç individual, el fet d'estar a l'altura de les circumstàncies, d'enfrontar-se als temps en què li toca de viure, com a condició, estímul i objectiu de l'existència humana. Veu personal d'un ambient col·lectiu. Tractar de comprendre Le Corbusier significa, d'alguna manera, tractar de comprendre el que pot ser, el que ha d'arribar a ser un arquitecte.

L'estil és el d'una anàlisi on la precisió, el rigor i la minuciositat volen ser aplicats a la mirada específica de qui practica un ofici, l'arquitectura, netament diferenciat de l'erudició retòrica i del preciosisme literari d'un assagista, d'un historiador, d'un culte. Es tracta d'escapar de la producció d'escrius que vénen d'escrius i que no són capaços de produir sinó altres escrits, per arribar a usar la paraula com a pont —sòlid, discret i simple— que porta d'uns projectes d'arquitectura a altres: des dels projectes de Le Corbusier fins als nous projectes potencials sorgits del seu estímul.

Podem posar en dubte si Le Corbusier és l'arquitecte que representa millor el fet d'estar a l'altura de les circumstàncies en un moment determinat, o si les seves respostes van ser les més adequades al temps que li va tocar viure, però això implicaria endinsar-nos en aspectes biogràfics i polítics que potser no són els més específics d'una publicació sobre arquitectura. Per sort, aquestes disquisicions no formen part dels continguts de l'anuari i les podem deixar per a les inefables cròniques politico-socials amb què alguns dissabtes ens obsequia el magre suplement cultural d'un conegut diari, així sí, il·lustrades amb florides metàfores arquitectòniques. El que és segur és que Le Corbusier ocupa una posició central en allò que coneixem com arquitectura moderna, i la seva obra té una riquesa intrínseca tal i, sobretot, de relacions amb la cultura general del moment i de reflexió sobre la d'altres períodes, que el seu estudi, a més d'oferir un vast camp, ens obre perspectives esclaridores sobre alguns dels problemes bàsics de l'arquitectura.

L'essencial de la revista, de nou més enllà de la particularitat de Le Corbusier, és la crida a la precisió i a la concreció entorn del projecte, en evitar l'escapisme d'un món de reflexió allunyat dels fets. Aquest compromís és el que la fa valuosa. L'exercici que s'hi fa es pot oferir com un pensament que s'estén més enllà de la dimensió individual. És, ben clarament, un posicionament contra algunes tendències molt en voga que aborden l'escriptura sobre l'arquitectura com un ornament, com un luxe social que dona prestigi intel·lectual a una disciplina que, a causa

The aim is to seek to understand the work of Le Corbusier, perhaps the architect to best represent individual effort, the ability to rise to the occasion, facing up to the times in which it was his lot to live, as a condition, a stimulus and an objective of human existence. The personal voice of a collective environment. Seeking to understand Le Corbusier means, in a way, seeking to understand what an architect can be, what an architect should be.

The style is that of an analysis that seeks to apply precision, rigour and attention to detail to the specific gaze of someone who practises a craft, architecture, which is clearly differentiated from the rhetorical erudition and literary preciosity of an essayist, of a historian, of a cult. It seeks to shun the production of writing that is based on writing, only capable of producing more writing, to come to use the word as a solid, discreet, simple bridge that leads from one set of architecture projects to another: from the projects of Le Corbusier to the potential new projects generated by their stimulus."

Some may wonder whether Le Corbusier is the architect who best represents rising to the occasion at a given time or whether his answers were the most appropriate to the times in which it was his lot to live, but this would mean going into biographical and political aspects that are not best addressed by an architecture publication. Fortunately, these digressions do not form part of the yearbook's contents and may be left for the ineffable politico-social chronicles with which we are presented some Saturdays by the meagre cultural supplement of a well-known newspaper—illustrated by flowery architectural metaphors, to boot. What is certain is that Le Corbusier occupies a central position in what we know as modern architecture. His body of work is so intrinsically rich and, above all, bears such fertile relations with the general culture of the time and reflection on that of other periods, that a study of it, as well as being a vast field, offers enlightening perspectives about some of the basic problems of architecture.

What is essential about this magazine, once again above and beyond the particularity of Le Corbusier, is its call to precision and concreteness with regard to the project, its avoidance of escapism to a world of reflection removed from the facts. It is this commitment that makes it valuable. The exercise involved in this action can be presented as a way of thinking that extends beyond the individual dimension. It is, quite clearly, a stance that opposes some very modish trends that see writing about architecture as adornment, a social luxury that bestows intellectual prestige on a discipline which,

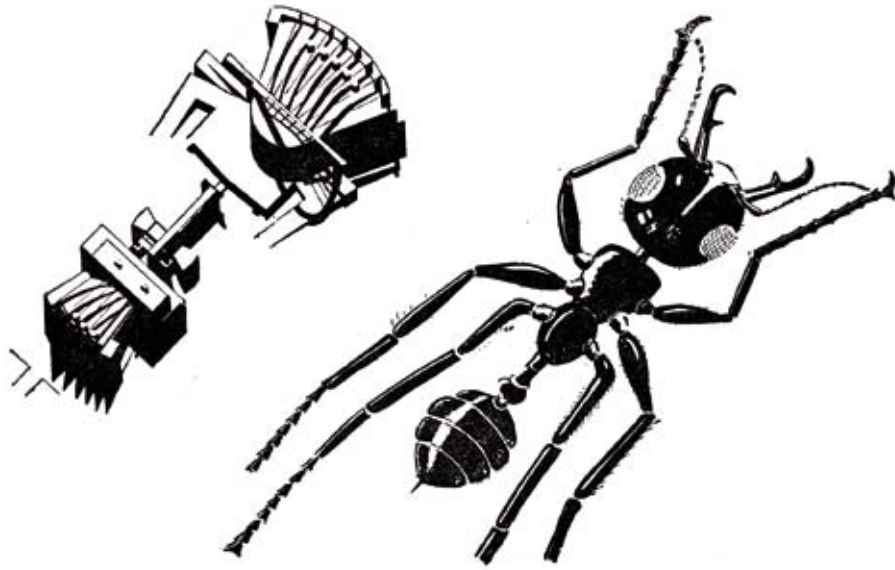
es el escogido para reunir, en un anual viaje de regreso, escritos y trabajos diversos, de procedencias heterogéneas, pero todos ellos con un mismo objetivo y estilo.

El objetivo es el de tratar de comprender la obra de Le Corbusier, quizá el arquitecto que mejor ha representado el esfuerzo, individual, el estar a la altura de las circunstancias, el enfrentarse a los tiempos en los que le toca vivir, como condición, estímulo y objetivo de la existencia humana. Voz personal de un ambiente colectivo. Tratar de comprender a Le Corbusier significa, de algún modo, tratar de comprender lo que puede ser, debe llegar a ser un arquitecto.

El estilo es el de un análisis donde la precisión, el rigor y la minuciosidad quieren ser aplicados a la mirada específica de quien practica un oficio, la arquitectura, netamente diferenciado de la erudición retórica y del preciosismo literario de un ensayista, de un historiador, de un culto. Se trata de escapar de la producción de escritos que vienen de escritos y que no son capaces de producir sino otros escritos, para llegar a usar la palabra como puente —sólido, discreto y simple— que lleva de unos proyectos de arquitectura a otros: desde los proyectos de Le Corbusier hasta los potenciales nuevos proyectos surgidos de su estímulo.

Puede ponerse en duda si Le Corbusier es el arquitecto que mejor representa el estar a la altura de las circunstancias en un momento determinado, o si sus respuestas fueron las más adecuadas a los tiempos que le tocaron vivir, pero eso implicaría adentrarse en aspectos biográficos y políticos que quizá no son los más específicos de una publicación sobre arquitectura. Por suerte, estas disquisiciones no forman parte de los contenidos del anuario y podemos dejarlas para las inefables crónicas politico-sociales con que algunos sábados nos obsequia el magro suplemento cultural de un conocido diario, eso sí, ilustradas con floridas metáforas arquitectónicas. Lo seguro es que Le Corbusier ocupa una posición central en aquello que conocemos como arquitectura moderna, y su obra tiene tal riqueza intrínseca y, sobre todo, de relaciones con la cultura general del momento y de reflexión sobre la de otros períodos, que su estudio, además de ofrecer un vasto campo, nos abrirá perspectivas esclarecedoras sobre algunos de los problemas básicos de la arquitectura.

Lo esencial de la revista, de nuevo más allá de la particularidad de Le Corbusier, es la llamada a la precisión y a la concreción en torno al proyecto, el evitar el escapismo de un mundo de reflexión alejado de los hechos. Este compromiso es lo que la hace valiosa. El ejercicio realizado en ella puede ofrecerse como un pensamiento que se extiende más allá de la dimensión individual. Es, con toda claridad, un posicionamiento contra algunas tendencias

del seu vessant pràctic natural i de la seva caiguda actual en la pura imatge, necessita un conducte que l'elevi a l'empiri pur de la reflexió, a aquell fals terreny de la reflexió pura (ja que, que jo sàpiga, només la lògica matemàtica podria optar a aquesta consideració) que produeix textos absurds que tracten la realitat com a metàfora i l'allunyen de la seva condició dura, essencial.

Es compleix, així, la crida a la paraula com a possibilitat de mediació entre el projecte i el seu estudi. I tot i que generalment està ben emprada, de vegades posa en evidència les seves limitacions i mostra que no és necessàriament el mitjà més adient per a aclarir determinades qüestions. Alguns textos fan complicat el que s'expressaria fàcilment per mitjans gràfics, i confonen els lectors en oferir una resistència innecessària. També hi ha articles, però, en què predomina l'explicació gràfica, com ara aquells en què es mostren les deformacions que Le Corbusier introduïa a les seves perspectives, o excepcionalment el que incloem tot seguit, que no ofereix ni necessita cap comentari:

Als sis números publicats fins ara (cinc corresponents als anys que van del 2002 al 2005, més un d'especial, el 2004 bis, dedicat a Le Corbusier i el paisatge), els temes abordats són molt variats, tot i que predominen els dedicats a l'anàlisi d'una única obra, la qual cosa és especialment interessant si en el mateix número coincideixen dos articles sobre el mateix tema, ja que permet comparar les aproximacions. Les exposicions són tan detallades que, de vegades, es demoren a analitzar tan sols una part d'una obra —per exemple, la coberta de la *Unité* de Marsella—, tot i que no hi manquen visions temàtiques, com ara la que ens fa observar la insistència amb què apareix en algunes obres un pilar a l'eix d'accés i el seu possible significat. I també hi ha recuperacions de textos històrics, com ara els de Max Raphael o Alejo Carpentier.

Alguns autors han aportat diverses col·laboracions sobre un mateix tema, la qual cosa ens duu a pensar que són parts d'una investigació en curs, tant si és la recerca sobre la recurrència a l'espiral en la seva obra com el seguiment dels primers viatges per a comprovar les ensenyanes que obté de la gran arquitectura antiga. I, finalment, cal destacar els escrits de Tim Benton sobre l'etapa inicial de l'obra de Le Corbusier. Comprovar la seriositat amb què es prenien les seves patents constructives ens obliga a no perdre de vista, malgrat d'altres apreciacions que puguem fer, que per a ell l'estructura i la

naturally practical and currently lapsing into pure image, needs a conduit that raises it to the pure glory of reflection, to the false terrain of pure reflection (as far as I know, only mathematical logic can be considered as such), producing absurd texts that address reality as a metaphor, distancing it from its hard, essential condition.

This, then, is a call to the word as a form of mediation between the project and a study of it. Though it is generally employed well, sometimes it manifests its limitations and reveals that it is not necessarily the most appropriate means of clarifying certain questions. Some texts complicate that which could easily be expressed by graphic means and confuse readers by offering unnecessary resistance. But there are also articles in which graphic explanation predominates, such as those showing the deformations that Le Corbusier introduced into his perspectives or, exceptionally, the one below, which neither offers nor needs any comment:

The six issues published to date, five corresponding to the years from 2002 to 2005, plus a special, 2004-bis, devoted to Le Corbusier and landscape, address very varied subjects, though with a predominance of those devoted to the analysis of a single work, which is particularly interesting if a single issue contains two articles on the same theme, allowing a comparison of approaches. The expositions are so detailed that they sometimes concentrate on a single part of a work, such as the roof of the *Unité* in Marseilles, though there is no shortage of thematic views, for instance pointing out the insistence with which a pillar appears in the entrance axis in some works, and its possible significance. There are also studies of historical texts, such as those of Max Raphael or Alejo Carpentier.

Some authors have contributed several articles on a single theme, which suggests that they are parts of current research, be it inquiry into use of the spiral in the work of Le Corbusier or a study of his early travels to monitor what he learned from great ancient architecture. And, finally, particular mention is worthy of Tim Benton's articles on the early phase of Le Corbusier's work. Discovering just how seriously he took his construction patents prevents us losing sight, despite any other evaluations we may make, of the fact that he considered structure and material production as the foundation of his architecture.

1
W. S. van de Erve,
"Le Corbusier
Idealistisch Architect".
Utrecht 1951.
Publicat a Massilia
2005, pàg. 224.

2
Roger Such,
"Transfiguracions:
de Le Corbusier i
Pierre Jeanneret a
Enric Miralles i Carme
Pinós".
Publicat a Massilia
2003, pàg. 100.

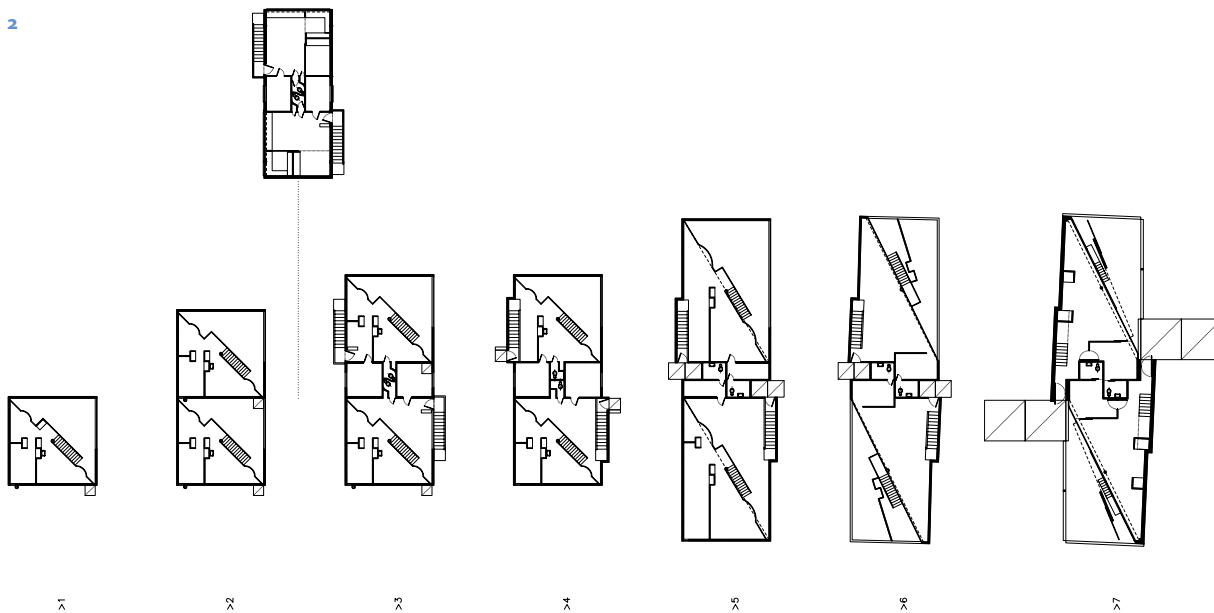
muy en boga que abordan la escritura sobre arquitectura como un adorno, un lujo social que da prestigio intelectual a una disciplina que, por su natural vertiente práctica y su actual caída en la pura imagen, necesita de un conducto que la eleve al empíreo puro de la reflexión, a ese falso terreno de la reflexión pura (pues, que yo sepa, sólo la lógica matemática podría optar a esa consideración) que produce textos absurdos que tratan la realidad como metáfora y la alejan de su condición dura, esencial.

Se cumple, así, la llamada a la palabra como posibilidad de mediación entre el proyecto y su estudio. Y aunque generalmente está bien empleada, a veces pone en evidencia sus limitaciones y muestra que no es necesariamente el medio más adecuado para aclarar ciertas cuestiones. Algunos textos hacen complicado lo que se expresaría fácilmente por medios gráficos, y confunden a los lectores al ofrecer una resistencia innecesaria. Pero también hay artículos en los que predomina la explicación gráfica, como aquellos en que se muestran las deformaciones que Le Corbusier introducía en sus perspectivas, o excepcionalmente el que se incluye a continuación, que ni ofrece ni necesita ningún comentario:

En los seis números publicados hasta el momento, cinco correspondientes a los años que van de 2002 a 2005, más un especial, el 2004 bis, dedicado a Le Corbusier y el paisaje, los temas abordados son muy variados, aunque predominan los dedicados al análisis de una única obra, lo que es especialmente interesante si en el mismo número coinciden dos artículos sobre el mismo tema, porque permite comparar las aproximaciones. Las exposiciones son tan detalladas que, a veces, se demoran en analizar tan sólo una parte de una obra, por ejemplo, la cubierta de la *Unité* de Marsella, aunque no faltan visiones temáticas, como en la que se nos hace observar la insistencia con que aparece en algunas obras un pilar en el eje de acceso y su posible significado. Y también hay recuperaciones de textos históricos, como los de Max Raphael y Alejo Carpentier.

Algunos autores han aportado varias colaboraciones sobre un mismo tema, lo cual nos lleva a pensar que son partes de una investigación en curso, ya sea la pesquisa sobre la recurrència a la espiral en su obra o el seguimiento de los primeros viajes para comprobar las enseñanzas que obtiene de la gran arquitectura antigua. Y finalmente hay que destacar los escritos de Tim Benton sobre la etapa inicial de la obra de Le Corbusier. Comprobar la seriedad con que se tomaba sus patentes constructivas nos obliga

producció material eren la base primera de la seva arquitectura.

Tota aquesta variada i minuciosa exploració obre la possibilitat real que pugui existir una comunitat d'investigadors en arquitectura les aportacions dels quals se sumin i no siguin trets aïllats en un intent va d'abastar-ho tot i inaugurar cada cop l'entera disciplina arquitectònica. Una comunitat com la que aplega *Massilia*, internacional i plurilingüe, on es publica en l'idioma original de cada col·laborador: castellà, català, francès, italià, anglès, portuguès...

Aquesta imatge remet a la voluntat d'aplegar informació, a l'afany a reconèixer el món d'una manera exacta i exhaustiva que es duia a terme el segle XIX. Aquest esperit que recopilava dades sense un objectiu determinat és el que va pagar a un jove Darwin el seu viatge al *Beagle* i el que desembocaria, a partir de l'acurat reconeixement de les espècies d'unes illes perdudes que mai no tindrien interès per a ningú, a la proposta de la teoria de l'evolució. És aquella erudició, aparentment mancada de sentit, la que impera en un article de *Massilia* de 20 pàgines per puntualitzar que la pintura *La caiguda de Barcelona*, de Le Corbusier, que havia servit a diversos comentaristes per mostrar-lo com a metàfora del seu interès per Barcelona i la Guerra Civil, en realitat no representa aquest tema i que el títol és degut a un error de catalogació.

La valoració de l'erudició en si i la vaga confiança en la seva possible utilitat és el que feia que alguna biblioteca d'aquells cavallers decimonònics s'omplís de volums que poques vegades eren consultats, però als quals hom donava ple suport. Això, afegit a l'orgull del propi ofici, és el que hauria de fer que els volums d'aquest anuari estiguessin als prestatges de molts despatxos, malgrat la seva inutilitat. I no se sap mai, perquè un altre article mostra com fins i tot arquitectes com ara Enric Miralles i Carme Pinós, tan allunyats dels principis bàsics en què es fonamentava l'arquitectura de Le Corbusier, van saber treure profit, amb la seva mirada cal·ligràfica, d'una obra seva plena de potencialitat. ♦

Rafael Díez Barreñada

Traduït per Jordi Palou

This whole varied, meticulous exploration offers the real possibility of the existence, in architecture, of a community of researchers whose contributions are summed together, not isolated incidents in a vain attempt to embrace everything, beginning the entire architecture discipline afresh. A community, like *Massilia*, international and multilingual, that publishes in the original language of each contributor, be it Spanish, Catalan, French, Italian, English or Portuguese.

This image refers to the desire to stockpile information, to the insistence on recognising the world exactly and comprehensively that marked the 19th century. It was this spirit, which compiled data without a specific objective, that sponsored a young Darwin's voyage in the *Beagle* and that would lead him, by means of the thorny task of recognition of the species of lost islands that would never be of interest to anyone, to propose the theory of evolution. This is the apparently pointless erudition applied in a 20-page article in *Massilia* to state that Le Corbusier's painting "La chute de Barcelona", used by various commentators as a metaphor for his interest in Barcelona and the Civil War, did not actually represent this theme, and that the title is due to an error in cataloguing.

An appreciation of erudition in itself and the vague trust in its possible utility is what filled certain libraries of those 19th-century gentlemen with volumes that were rarely consulted but given absolute support. This, plus pride in our profession, is what should place the volumes of this yearbook on the shelves in many practices, despite their uselessness. And you never know, because, as another article shows, even architects such as Enric Miralles/Carme Pinós, so removed from the basic principles on which Le Corbusier's architecture is based, knew, with their calligraphic gaze, how to make something of one of his works that is full of potentiality. ♦

Rafael Díez Barreñada

Translated by Elaine Fradley

Enlaces con *Massilia*:

annuaire.
massilia@free.fr

<http://biblioteca.upc.edu/bib210/massilia>.

Corresponsales de *Massilia*:

Mardges BACON
(Cambridge-Usa)
Tim BENTON
(London, Paris)
Jan Kenneth BIRKSTED
(London)
Jean-Louis COHEN
(Paris, New York)
Juan CALATRAVA
(Granada)
Arnaud DERCELLES
(Paris)
Mary Mc LEOD
(New York)
Xavier MONTEYS
(Barcelona)
Guillemette MOREL
JOURNEL
(Paris)
Valérie ORTLIEB
(Lausanne)
Josep QUETGLAS
(Barcelona)
Bruno REICHLIN
(Lausanne)
Arthur RUÉGG
(Zürich)
Leo SCHUBERT
(Veneçia)
Stanislaus VON MOOS
(Mendrisio, Zürich).

a no perdre de vista, a pesar de otras apreciaciones que podamos hacer, que para él la estructura y la producción material eran la base primera de su arquitectura.

Toda esta variada y minuciosa exploración abre la posibilidad real de que pueda existir una comunidad de investigadores en arquitectura, cuyas aportaciones se sumen y no sean disparos aislados en un vano intento de abarcarlo todo e inaugurar cada vez la entera disciplina arquitectónica. Una comunidad como la que congrega *Massilia*, internacional y plurilingüe, donde se publica en el idioma original de cada colaborador, sea éste castellano, catalán, francés, italiano, inglés, portugués...

Esta imagen remite a la voluntad de acopiar información, al empeño en reconocer el mundo de un modo exacto y exhaustivo, llevado a cabo en el siglo XIX. Ese espíritu que recopilaba datos sin un objetivo determinado es el que pagó a un joven Darwin su viaje en el *Beagle* y el que llevaría, a partir del apurado reconocimiento de las especies de unas islas perdidas que nunca tendrían interés para nadie, a la propuesta de la teoría de la evolución. Es esa erudición, sin aparente sentido, la que se utiliza en un artículo de *Massilia* de 20 páginas para puntualizar que el cuadro *La caída de Barcelona* de Le Corbusier, que había servido a varios comentaristas para mostrarlo como metáfora de su interés por Barcelona y la Guerra Civil, en realidad no representa ese tema y que el título se debe a un error de catalogación.

El aprecio de la erudición en sí y la vaga confianza en su posible utilidad es lo que hacía que alguna biblioteca de aquellos caballeros decimonónicos se llenase de volúmenes que pocas veces eran consultados pero a los que se daba pleno apoyo. Eso, más el orgullo del propio oficio, es lo que debería llevar a que los volúmenes de este anuario estuviesen en las estanterías de muchos despachos, a pesar de su inutilidad. Y nunca se sabe, porque como en otro artículo se muestra, incluso arquitectos como Enric Miralles y Carme Pinós, tan alejados de los principios básicos en que se fundaba la arquitectura de Le Corbusier, supieron sacar tajada, con su mirada caligráfica, de una obra suya llena de potencialidad. ♦

Rafael Díez Barreñada